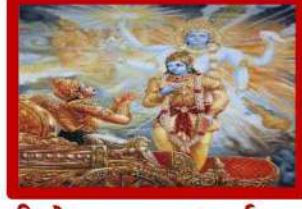

श्रीमद् भागवत का यह सार
भगवद् भक्ति ही आधार

श्रीमद्भागवत रसिक कुटुंब श्रीमद्भागवद्गीता षष्ठो अध्याय मराठी

पार्थ सारथी ने समझाया धर्म -कर्म का ज्ञान,
मानव जीवन सफल बना ले गीता अमृत मान।

नारायणं(न) नमस्कृत्य, नरं(ञ) चैव नरोत्तमम्।

देवीं(म) सरस्वतीं(वँ) व्यासं(न), ततो जयमुदीरयेत्

अन्तर्यामी नारायण स्वरूप भगवान् श्रीकृष्ण, (उनके नित्य सखा) नरस्वरूप नरश्रेष्ठ अर्जुन, (उनकी लीला प्रकट करनेवाली) भगवती सरस्वती और (उन लीलाओं का संकलन करनेवाले) महर्षि वेदव्यास को नमस्कार करके जय के साधन वेद-पुराणों का पाठ करना चाहिये।

नामसङ्कीर्तनं(यँ) यस्य, सर्वपापप्रणाशनम्।

प्रणामो दुःखशमनस्, तं(न) नमामि हरिं(म) परम्

जिन भगवान के नामों का संकीर्तन सारे पापों को सर्वथा नष्ट कर देता है और जिन भगवान के चरणों में आत्मसमर्पण, उनके चरणों में प्रणति सर्वदा के लिए सब प्रकार के दुःखों को शांत कर देती है, उन्हीं परम -तत्त्वस्वरूप श्रीहरि को मैं नमस्कार करता हूं।

श्रीमद्भागवद्गीतायां(म)

षष्ठोऽध्यायः

श्रीभगवानुवाच

अनाश्रितः(ख) कर्मफलं(ङ्), कार्यं(ङ्) कर्म करोति यः।

स सन्न्यासी च योगी च, न निरङ्गिरं चाक्रियः ॥ 1 ॥

भगवान् श्रीकृष्ण म्हणाले, जो पुरुष कर्मफळाचा आश्रय न घेता कर्तव्य कर्म करतो, तो संन्यासी व योगी होय. आणि केवळ अंगीचा त्याग करणारा संन्यासी नव्हे; तसेच केवळ क्रियांचा त्याग करणारा योगी नव्हे.

यं(म) सन्न्यासमिति* प्राहुर्- योगं(न) तं(वँ) विद्धि पाण्डव।

न ह्यसन्न्यस्तसङ्कल्पो, योगी भवति कश्चन ॥ 2 ॥

हे पांडवा (अर्थात पांडुपुत्र अर्जुना), ज्याला संन्यास असे म्हणतात, तोच योग आहे, असे तू समज. कारण संकल्पांचा त्याग न करणारा कोणीही पुरुष योगी होत नाही.

आरुरुक्षोर्मुनेर्योगं(ङ्), कर्म कारणमुच्यते।

योगारूढस्य तस्यैव, शमः(ख) कारणमुच्यते ॥ 3 ॥

योगावर आरूढ होण्याची इच्छा करणाऱ्या मननशील पुरुषाला योगाची प्राप्ती होण्यासाठी निष्काम कर्म करणे हाच हेतू सांगितला आहे आणि योगारूढ झाल्यावर त्या योगारूढ पुरुषाचा जो सर्व संकल्पांचा अभाव असतो, तोच कल्याणाला कारण सांगितला आहे.

यदा हि नेन्द्रियार्थेषु, न कर्मस्वनुषज्जते।

सर्वसङ्कल्पसन्न्यासी, योगारूढस्तदोच्यते ॥ 4 ॥

ज्यावेळी इंद्रियांच्या भोगांत आणि कर्मातही पुरुष आसक्त होत नाही, त्यावेळी सर्व संकल्पांचा त्याग करणाऱ्या पुरुषाला योगारूढ म्हटले जाते.

उद्धरेदात्मनात्मानं(न), नात्मानमवसादयेत् ।

आत्मैव ह्यात्मनो बन्धु-रात्मैव रिपुरात्मनः ॥ 5 ॥

स्वतःच स्वतःचा संसारसमुद्रातून उद्धार करून घ्यावा आणि स्वतःला अधोगतीला जाऊ देऊ नये. कारण हा मनुष्य स्वतःच स्वतःचा मित्र आहे आणि स्वतःच स्वतःचा शत्रू आहे.

बन्धुरात्मात्मनस्तस्य, येनात्मैवात्मना जितः ।

अनात्मनस्तु शत्रुत्वे, वर्तेतात्मैव शत्रुवत् ॥ 6 ॥

ज्या जीवात्म्याने मन व इंद्रियांसह शरीर जिंकले, त्या जीवात्म्याचा तर तो स्वतःच मित्र आहे आणि ज्याने मन व इंद्रियांसह शरीर जिंकले नाही, त्याचे तो स्वतःच शत्रूप्रमाणे शत्रुत्व करतो.

जितात्मनः(फ) प्रशान्तस्य, परमात्मा समाहितः ।

शीतोष्णसुखदुःखेषु, तथा मानापमानयोः ॥ 7 ॥

थंड-उष्ण, सुख-दुःख इत्यादी तसेच मान-अपमान यांमध्ये ज्याच्या अंतःकरणाची वृत्ती पूर्णपणे शांत असते, अशा स्वाधीन आत्मा असलेल्या पुरुषाच्या ज्ञानात सच्चिदानंदघन परमात्मा उत्तमप्रकारे अधिष्ठित असतो; म्हणजेच त्याच्या ज्ञानात परमात्म्याशिवाय दुसरे काही नसतेच.

ज्ञानविज्ञानतृप्तात्मा, कूटस्थो विजितेन्द्रियः ।

युक्त इत्युच्यते योगी, समलोष्टाश्मकाञ्चनः ॥ 8 ॥

ज्याचे अंतःकरण ज्ञान-विज्ञानाने तृप्त आहे, ज्याची स्थिती निर्विकार आहे, ज्याने इंद्रिये पूर्णपणे

जिंकली आहेत आणि ज्याला दगड, माती व सोने समान आहे, तो योगी युक्त म्हणजे भगवंताला प्राप्त झालेला आहे, असे म्हटले जाते.

सुहृन्मित्रार्युदासीन-मध्यस्थद्वेषबन्धुषु ।

साधुष्वपि च पापेषु, समबुद्धिर्विशिष्यते ॥ 9 ॥

सुहृद, मित्र, शत्रू, उदासीन, मध्यस्थ, द्वेष करण्याजोगा, बांधव, सज्जन आणि पापी या सर्वांविषयी समान भाव ठेवणारा अत्यंत श्रेष्ठ आहे.

योगी युञ्जीत सतत-मात्मानं(म्) रहसि स्थितः ।

एकाकी यतचित्तात्मा, निराशीरपरिग्रहः ॥ 10 ॥

मन व इंद्रिय यांसह शरीर ताब्यात ठेवणाऱ्या निरिच्छ आणि संग्रह न करणाऱ्या योग्याने एकट्यानेच एकांतात बसून आत्म्याला नेहमी परमात्म्यात लावावे.

शुचौ देशे प्रतिष्ठाप्यं, स्थिरमासनमात्मनः ।

नात्युच्छ्रितं(न) नातिनीचं(ज), चैलाजिनकुशोत्तरम् ॥ 11 ॥

शुद्ध जमिनीवर क्रमाने दर्भ, मृगाजिन आणि वस्त्र अंथरून तयार केलेले, जे फार उंच नाही व जे फार सखल नाही, असे आपले आसन स्थिर मांडून

तत्रैकाग्रं(म्) मनः(ख) कृत्वा, यतचित्तेन्द्रियक्रियः ।

उपविश्यासने युञ्ज्याद्-योगमात्मविशुद्धये ॥ 12 ॥

त्या आसनावर बसून चित्त व इंद्रिय यांच्या क्रिया ताब्यात ठेवून मन एकाग्र करून अंतःकरणाच्या शुद्धीसाठी योगाभ्यास करावा.

समं(ङ्) कायशिरोग्रीवं(न), धारयन्नचलं(म्) स्थिरः ।

सम्प्रेक्ष्य नासिकाग्रं(म्) स्वं(न), दिशश्चानवलोकयन् ॥ 13 ॥

शरीर, डोके आणि मान सरळ रेषेत अचल ठेवून स्थिर व्हावे. आपल्या नाकाच्या शेंड्यावर दृष्टी ठेवून अन्य दिशांकडे न पाहता

प्रशान्तात्मा विगतभीर्-ब्रह्मचारिव्रते स्थितः ।

मनः(स) सं(यँ)यम्य मच्चित्तो, युक्त आसीत मत्परः ॥ 14 ॥

ब्रह्मचर्यव्रतात राहणाऱ्या निर्भय तसेच अत्यंत शांत अंतःकरण असणाऱ्या सावध योग्याने मन आवरून चित्त माझ्या ठिकाणी लावून माझ्या आश्रयाने राहावे.

युञ्जन्नेवं(म्) सदात्मानं(यँ), योगी नियतमानसः ।

शान्तिं(न) निर्वाणपरमां(म्), मत्सं(म्)स्थामधिगच्छति ॥ 15 ॥

मन ताब्यात ठेवलेला योगी अशा प्रकारे आत्म्याला नेहमी मज परमेश्वराच्या स्वरूपाच्या ठिकाणी

लावून माझ्यात असणारी परमानंदाची पराकाष्ठा अशी शांती मिळवतो.

नात्यंश्रतस्तु योगोऽस्ति, न चैकान्तमनंश्रतः।
न चातिस्वंप्रशीलस्य, जाग्रतो नैव चार्जुन ॥ 16 ॥

हे अर्जुना, हा योग फार खाणाऱ्याला तसेच अजिबात न खाणाऱ्याला, फार झोपाळूला तसेच सदा जाग्रण करणाऱ्याला साध्य होत नाही.

युक्ताहारविहारस्य, युक्तचेष्टस्य कर्मसु।
युक्तस्वप्नावबोधस्य, योगो भवति दुःखहा ॥ 17 ॥

दुःखांचा नाश करणारा योग यथायोग्य आहार-विहार करणाऱ्याला, कर्मांमध्ये यथायोग्य व्यवहार करणाऱ्याला आणि यथायोग्य निद्रा-जाग्रण करणाऱ्याला साध्य होतो.

यदा विनियतं(ञ) चित्त- मात्मन्येवावतिष्ठते।
निः(स्)स्पृहः(स्) सर्वकामेभ्यो, युक्त इत्युच्यते तदा ॥ 18 ॥

पूर्णपणे ताब्यात आणलेले चित्त जेव्हा परमात्म्यात पूर्णपणे स्थिर होते, तेव्हा सर्व भोगांची इच्छा नाहीशी झालेला पुरुष योगयुक्त म्हटला जातो.

यथा दीपो निवातस्थो, नेङ्गते सोपमा स्मृता।
योगिनो यतचित्तस्य, युञ्जतो योगमात्मनः ॥ 19 ॥

ज्याप्रमाणे वारा नसलेल्या जागी दिव्याची ज्योत हलत नाही, तीच उपमा परमात्म्याच्या ध्यानात मग्न झालेल्या योग्याच्या जिंकलेल्या चित्ताला दिली गेली आहे.

यत्रोपरमते चित्तं(न्), निरुद्धं(यँ) योगसेवया ।
यत्र चैवात्मनात्मानं(म्), पश्यन्नात्मनि तुष्यति ॥ 20 ॥

योगाच्या अभ्यासाने नियमन केलेले चित्त ज्या स्थितीत शांत होते आणि ज्या स्थितीत परमात्म्याच्या ध्यानाने शुद्ध झालेल्या सूक्ष्म बुद्धीने परमात्म्याचा साक्षात्कार होऊन सच्चिदानंदघन परमात्म्यातच संतुष्ट राहाते

सुखमात्यन्तिकं(यँ) यत्तद्-बुद्धिग्राह्यमतीन्द्रियम् ।
वेत्ति यत्र न चैवायं(म्), स्थितश्चलति तत्त्वतः ॥ 21 ॥

इंद्रियातीत, केवळ शुद्ध झालेल्या सूक्ष्म बुद्धीने ग्रहण करता येणारा जो अनंत आनंद आहे, तो ज्या अवस्थेत अनुभवाला येतो आणि ज्या अवस्थेत असलेला हा योगी परमात्म्याच्या स्वरूपापासून मुळीच विचलित होत नाही

यं(लँ) लब्ध्वा चापरं(लँ) लाभं(म्), मन्यते नाधिकं(न्) ततः।
यस्मिन्स्थितो न दुःखेन, गुरुणापि विचाल्यते ॥ 22 ॥

परमात्मप्राप्तिरूप जो लाभ झाल्यामुळे त्याहून अधिक दुसरा कोणताही लाभ तो मानीत नाही; आणि परमात्मप्राप्तिरूप ज्या अवस्थेत असलेला योगी फार मोठ्या दुःखानेही विचलित होत नाही

तं(वँ) विद्याद् दुःखसं(यँ)योग- वियोगं(यँ) योगसञ्ज्ञितम् ।

स निश्चयेन योक्तव्यो, योगोऽनिर्विण्णचेतसा ॥ 23 ॥

जो दुःखरूप संसाराच्या संयोगाने रहित आहे, तसेच ज्याचे नाव योग आहे, तो जाणला पाहिजे. तो योग न कंटाळता अर्थात धैर्य व उत्साह यांनी युक्त चित्ताने निश्चयाने केला पाहिजे.

सङ्कल्पप्रभवान्कामां(म्)स्- त्यक्त्वा सर्वानशेषतः ।

मनसैवेन्द्रियग्रामं(वँ), विनियम्य समन्ततः ॥ 24 ॥

संकल्पाने उत्पन्न होणाऱ्या सर्व कामना पूर्णपणे टाकून आणि मनानेच इंद्रियसमुदायाला सर्व बाजूंनी पूर्णतया आवरून

शनैः(श) शनैरुपरमेद्-बुद्ध्या धृतिगृहीतया ।

आत्मसं(म्)स्थं(म्) मनः(ख) कृत्वा, न किञ्चिदपि चिन्तयेत् ॥ 25 ॥

क्रमाक्रमाने अभ्यास करीत उपरत व्हावे; तसेच धैर्ययुक्त बुद्धीने मनाला परमात्म्यात स्थिर करून दुसऱ्या कशाचाही विचारही करू नये.

यतो यतो निश्चरति, मनश्चञ्चलमस्थिरम् ।

ततस्ततो नियम्यैत-दात्मन्येव वशं(न्) नयेत् ॥ 26 ॥

हे स्थिर न राहणारे चंचल मन ज्या ज्या शब्दादी विषयांच्या निमित्ताने संसारात भरकटत असते, त्या त्या विषयांपासून त्याला आवरून वारंवार परमात्म्यात स्थिर करावे.

प्रशान्तमनसं(म्) ह्येनं(यँ), योगिनं(म्) सुखमुत्तमम् ।

उपैति शान्तरजसं(म्), ब्रह्मभूतमकल्मषम् ॥ 27 ॥

कारण ज्याचे मन पूर्ण शांत आहे, जो पापरहित आहे आणि ज्याचा रजोगुण शांत झालेला आहे, अशा या सच्चिदानंदघन ब्रह्माशी ऐक्य पावलेल्या योग्याला उत्तम आनंद मिळतो.

युञ्जन्नेवं(म्) सदात्मानं(यँ), योगी विगतकल्मषः ।

सुखेन ब्रह्मसं(म्)स्पर्श-मत्यन्तं(म्) सुखमश्नुते ॥ 28 ॥

तो निष्पाप योगी अशा प्रकारे सतत आत्म्याला परमात्म्याशी जोडून सहजपणे परब्रह्म परमात्म्याच्या प्राप्तीच्या अपार आनंदाचा अनुभव घेतो.

सर्वभूतस्थमात्मानं(म्), सर्वभूतानि चात्मनि ।

ईक्षते योगयुक्तात्मा, सर्वत्र समदर्शनः ॥ 29 ॥

ज्याचा आत्मा सर्वव्यापी अनंत चैतन्यात ऐक्यस्थितिरूप योगाने युक्त असून जो सर्वांना समभावाने

पाहणारा आहे, असा योगी आत्मा सर्व सजीवमात्रात स्थित व सजीवमात्र आत्म्यात कल्पिलेले पाहतो.

यो मां(म्) पश्यति सर्वत्र, सर्व(ञ्) च मयि पश्यति ।

तस्याहं(न्) न प्रणश्यामि, स च मे न प्रणशयति ॥ 30 ॥

जो पुरुष सर्व सजीवांमध्ये सर्वांचा आत्मा असलेल्या मला वासुदेवालाच व्यापक असलेला पाहतो आणि सर्व सजीवांना मज वासुदेवात पाहतो, त्याला मी अदृश्य असत नाही आणि मला तो अदृश्य असत नाही.

सर्वभूतस्थितं(यँ) यो मां(म्), भजत्येकत्वमास्थितः ।

सर्वथा वर्तमानोऽपि, स योगी मयि वर्तते ॥ 31 ॥

जो पुरुष ऐक्यभावाला प्राप्त होऊन सर्व सजीवमात्रात आत्मरूपाने असलेल्या मला सच्चिदानंदघन वासुदेवाला भजतो, तो योगी सर्व प्रकारचे व्यवहार करत असला तरी त्याचे सर्व व्यवहार माझ्यातच होत असतात.

आत्मौपम्येन सर्वत्र, समं(म्) पश्यति योऽर्जुन ।

सुखं(वँ) वा यदि वा दुःखं(म्), स योगी परमो मतः ॥ 32 ॥

हे अर्जुना, जो योगी आपल्याप्रमाणे सर्व सजीवमात्रांना समभावाने पाहतो, तसेच सर्वांमध्ये सुख किंवा दुःख समदृष्टीने पाहतो, तो योगी अत्यंत श्रेष्ठ मानला गेला आहे.

अर्जुन उवाच

योऽयं(यँ) योगस्त्वया प्रोक्तः(स्), साम्येन मधुसूदन ।

एतस्याहं(न्) न पश्यामि, चञ्चलत्वात्स्थितिं(म्) स्थिराम् ॥ 33 ॥

अर्जुन म्हणाला, हे मधुसूदना (श्रीकृष्णा), जो हा समभावाचा योग तुम्ही सांगितलात, तो मन चंचल असल्यामुळे नित्य स्थिर राहिल, असे मला वाटत नाही.

चञ्चलं(म्) हि मनः(ख्) कृष्ण, प्रमाथि बलवद् दृढम् ।

तस्याहं(न्) निग्रहं(म्) मन्ये, वायोरिव सुदुष्करम् ॥ 34 ॥

कारण हे श्रीकृष्णा, हे मन मोठे चंचल, क्षोभविणारे, मोठे दृढ आणि बलवान आहे. त्यामुळे त्याला वश करणे मी वाऱ्याला अडविण्याप्रमाणेच अत्यंत कठीण समजतो.

श्रीभगवानुवाच

असं(म्) शयं(म्) महाबाहो, मनो दुर्निग्रहं(ञ्) चलम् ।

अभ्यासेन तु कौन्तेय, वैराग्येण च गृह्यते ॥ 35 ॥

भगवान श्रीकृष्ण म्हणाले, हे महाबाहो अर्जुना, मन चंचल आणि आवरण्यास कठीण आहे, यात शंका नाही. परंतु हे कुंतीपुत्र अर्जुना, हे मन अभ्यासाने आणि वैराग्याने ताब्यात येते.

असं(यँ)यतात्मना योगो, दुष्प्राप इति मे मतिः ।

*श्यात्मना तु यतता, शक्योऽवाप्तुमुपायतः ॥ 36 ॥

ज्याने मनावर ताबा मिळविला नाही अशा पुरुषाला योग साधणे कठीण आहे आणि ज्याने मन ताब्यात ठेवले आहे अशा प्रयत्नशील पुरुषाला साधनेने तो प्राप्त होणे शक्य आहे, असे माझे मत आहे.

अर्जुन उवाच

अयतिः(श) श्रद्धयोपेतो, योगाच्चलितमानसः ।

*प्राप्य योगसं(म)सिद्धिं(ङ्), कां(ङ्) गतिं(ङ्) कृष्ण गच्छति ॥ 37 ॥

अर्जुन म्हणाला, हे श्रीकृष्णा, जो योगावर श्रद्धा ठेवणारा आहे; परंतु संयमी नसल्यामुळे ज्याचे मन अंतकाळी योगापासून विचलित झाले, असा साधक योगसिद्धीला म्हणजे भगवत्साक्षात्काराला प्राप्त न होता कोणत्या गतीला जातो?

कच्चित्रोभयविभ्रष्टश्-छिन्नाभ्रमिव नश्यति ।

*प्रतिष्ठो महाबाहो, विमूढो ब्रह्मणः(फ) पथि ॥ 38 ॥

हे महाबाहो श्रीकृष्णा, भगवत्प्राप्तीच्या मार्गात मोहित झालेला व आश्रयरहित असलेला पुरुष छिन्न-विच्छिन्न ढगाप्रमाणे दोन्हीकडून भ्रष्ट होऊन नाश तर नाही ना पावत?

एतन्मे सं(म)शयं(ङ्) कृष्ण, छेत्तुमर्हस्यशेषतः ।

त्वदन्यः(स) सं(म)शयस्यास्य, छेत्ता न ह्युपपद्यते ॥ 39 ॥

हे श्रीकृष्णा, हा माझा संशय तुम्हीच पूर्णपणे नाहीसा करू शकाल. कारण तुमच्याशिवाय दुसरा कोणी हा संशय दूर करणारा मिळण्याचा संभव नाही.

श्रीभगवानुवाच

पार्थ नैवेह नामुत्र, विनाशस्तस्य विद्यते ।

न हि कल्याणकृत्कश्चिद्-दुर्गतिं(न्) तात गच्छति ॥ 40 ॥

भगवान श्रीकृष्ण म्हणाले, हे पार्था (अर्थात पृथापुत्र अर्जुना), त्या पुरुषाचा इहलोकातही नाश होत नाही व परलोकातही नाही. कारण बाबा रे, आत्मोद्धारसाठी अर्थात भगवत्प्राप्तीसाठी कर्म करणारा कोणताही पुरुष अधोगतीला जात नाही.

प्राप्य पुण्यकृतां(लँ) लोका-नुषित्वा शाश्वतीः(स) समाः ।

शुचीनां(म्) श्रीमतां(ङ्) गेहे, योगभ्रष्टोऽभिजायते ॥ 41 ॥

योगभ्रष्ट पुरुष पुण्यवानांना मिळणाऱ्या लोकांना अर्थात स्वर्गादी उत्तम लोकांना जाऊन तेथे पुष्कळ वर्षे राहून नंतर शुद्ध आचरण असणाऱ्या श्रीमंतांच्या घरात जन्म घेतो.

अथवा योगिनामेव, कुले भवति धीमताम् ।

एतद्भिर्दुर्लभतरं(लँ), लोके जन्म यदीदृशम् ॥ 42 ॥

किंवा वैराग्यशील पुरुष त्या लोकांत न जाता ज्ञानी योग्यांच्या कुळात जन्म घेतो. परंतु या प्रकारचा जो हा जन्म आहे, तो या जगात निःसंशयपणे अत्यंत दुर्मिळ आहे.

तत्र तं(म) बुद्धिसं(यँ)योगं(लँ), लभते पौर्वदेहिकम् ।

यतते च ततो भूयः(स), सं(म)सिद्धौ कुरुनन्दन ॥ 43 ॥

तेथे त्या पहिल्या शरीरात संग्रह केलेल्या बुद्धिसंयोगाला म्हणजे समत्वबुद्धिरूप योगाच्या संस्कारांना अनायासे प्राप्त होतो आणि हे कुरुवंशीय अर्जुना, त्याच्या प्रभावाने तो पुन्हा परमात्मप्राप्तिरूप सिद्धीसाठी पूर्वापेक्षाही अधिक प्रयत्न करतो.

पूर्वाभ्यासेन तेनैव, हियते ह्यवशोऽपि सः ।

जिज्ञासुरपि योगस्य, शब्दब्रह्मातिवर्तते ॥ 44 ॥

तो श्रीमंतांच्या घरात जन्म घेणारा योगभ्रष्ट पराधीन असला तरी त्या पहिल्या जन्मीच्या अभ्यासामुळेच निःसंशयपणे भगवंतांकडे आकर्षिला जातो. तसेच समबुद्धिरूप योगाचा जिज्ञासूदेखील वेदाने सांगितलेल्या सकाम कर्माच्या फळांना ओलांडून जातो.

प्रयत्नाद्यतमानंस्तु, योगी सं(म)शुद्धकिंलिषः ।

अनेकजन्मसं(म)सिद्धस्- ततो याति परां(ङ्) गतिम् ॥ 45 ॥

परंतु प्रयत्नपूर्वक अभ्यास करणारा योगी तर मागील अनेक जन्मांच्या संस्कारांच्या जोरावर याच जन्मात पूर्ण सिद्धी मिळवून सर्व पापांपासून मुक्त होऊन तत्काळ परमगतीला प्राप्त होतो.

तपस्विभ्योऽधिको योगी, ज्ञानिभ्योऽपि मतोऽधिकः ।

कर्मिभ्यश्चाधिको योगी, तस्माद्योगी भवार्जुन ॥ 46 ॥

तपस्वी लोकांपेक्षा योगी श्रेष्ठ आहे. शास्त्रज्ञानी पुरुषांपेक्षा सुद्धा श्रेष्ठ मानला गेला आहे. आणि सकाम कर्मे करणाऱ्या माणसांपेक्षा सुद्धा योगी श्रेष्ठ आहे. म्हणून हे अर्जुना, तू योगी हो.

योगिनामपि सर्वेषां(म), मद्गतेनान्तरात्मना ।

श्रद्धावान्भजते यो मां(म), स मे युक्ततमो मतः ॥ 47 ॥

सर्व योग्यांच्यामध्ये सुद्धा जो श्रद्धावान योगी माझ्या ठिकाणी लावलेल्या अंतरात्म्याने मला निरंतर भजतो, तो योगी मला परमश्रेष्ठ म्हणून मान्य आहे.

इति श्रीमहाभारते भीष्मपर्वणि श्रीमद्भगवद्गीतापर्वणि

श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां(यँ) योगशास्त्रे

श्रीकृष्णार्जुनसं(वँ)वादे आत्मसं(यँ)यमयोगो नाम षष्ठोऽध्यायः

ॐ हे परमसत्य आहे. याप्रमाणे श्रीमद्भगवद्गीतारूपी उपनिषद तथा ब्रह्मविद्या आणि योगशास्त्राविषयी श्रीकृष्ण आणि अर्जुन यांच्या संवादातील आत्मसंयमयोगःनावाचा हा सहावा अध्याय समाप्त झाला.

ॐ पूर्णमदः(फ) पूर्णमिदं(म)पूर्णात्पूर्णमुदच्यते
पूर्णस्य पूर्णमादाय पूर्णमेवावशिष्यते ॥
ॐ शांतिः(श) शांतिः(श) शांतिः ॥

वह सच्चिदानंदघन परब्रह्म सभी प्रकार से सदा सर्वदा परिपूर्ण है। यह जगत भी उस परमात्मा से पूर्ण ही है, क्योंकि यह पूर्ण उस पूर्ण पुरुषोत्तम से ही उत्पन्न हुआ है। इस प्रकार परब्रह्म की पूर्णता से जगत पूर्ण होने पर भी वह परब्रह्म परिपूर्ण है। उस पूर्ण में से पूर्ण को निकाल देने पर भी वह पूर्ण ही शेष रहता है।